

КОСМО-ПОЕТСКО У ПОЕЗИЈИ НИКОЛЕ ЦВЕТКОВИЋА

МИЛАН С. ДИМИТРИЈЕВИЋ

Астрономска опсерваторија, Волгина 7, 11060 Београд

Песма је морал сваког песника.
Сазвежђе речи претвара се у звук.
Музика сфера - небеска слика.
Орфеј је за навек прекинуо мук.

Живети пуним животом, стр. (7)

за Сергија Димитријевића

Никола Цветковић

Резиме: Овде су означени и поетолошки размотрени небески космички мотиви у поезији Николе Цветковића и његово радно - стваралачко учешће у бројним зборницима (III - XI) Конференције *Развој астрономије код Срба*; укључујући ту и више студијских прилога, који се углавном баве космичким темама, мотивима и симболиком. На крају је приложен избор Цветковићевих стихова из 16 поетских збирки озрачених небеским надахнућем, које донекле могу да створе представу о обиму и опусу овог недовољно афирмисаног песника. Стихове прате поетолошки фрагменти проистекли из бића ауторовог певања, као и из студијског опуса посвећеног теоријским, поетичким и аутопоетичким темама.

Кључне рече: Никола Цветковић, небески мотиви, астрономија у култури, космо-симболика, језичко-лексички идиоми, савремено песништво

Никола Цветковић (1939), рођен у сенци лесковачког Хисара, иначе по стваралачком својству: песник, приповедач а има и роман у рукопису, есејиста, критичар, монограф, студијски посленик, путописац, истраживач разноврсне лексичке грађе, фолклориста, биограф, хроничар, публициста и угледни професор на више универзитета; објавио је двадесетак књига које се баве књижевно критичким и уже поетолошким проблемима, те историјом међуратне књижевности, повешћу завичајног Лесковца, Југа Србије и Београдског универзитета. Уз то, публиковао је и више збирки песама различите тематике, укључујући и сонете, у којима је врло присутна, понегде

и доминантна, космичка симболика. Када пева о животу, свету, љубави, социјалним темама, преплићу се и прожимају представе астралних простора и васионска онтологија.

Од младалачких дана, поред интимистичке лирике, значајну пажњу посвећује астро-поетици, васионској симболици и разноликим небеским мотивима, које спретно удева у стихове са одабраним лексемама, понекад и речима без значења, преузетих из нашег фолклора (бајалице, разбрајалице и др.); а касније ће, у одређеном броју студија, анализирати и тумачити књижевност између два рата, посебно надреализам, неосимболизам, неоавангардна стремљења, сигнализам, постмодерна трагања, уз акценат на васионски лиризам; уз то, писаће о космичком у поезији Милоша Црњанског, Милана Дединца, Слободана Ракићића, Стевана Раичковића, Десанке Максимовић, Матије Бећковића, као и о групи песника неосимболистичког и бранковско-стражиловског усмерења.

Већ у првој збирци песама „Све је љубав“ (1979), саопштио је једно од својих основних поетичких начела: *да песма у себи налази свој начин исказивања и своје законе*. Када је реч о васељени, он лирски дочарава *галерије космоса*¹, васионско семе, а у грлу разазнаје „метеор загрцнут“, па зуби песничког субјекта чврсто гризу „кришку неба“. Поетски је обузет *homo sapiens*-ом, о коме надахнуто пише у истоименој песми у прози. У поменутој књизи први циклус има карактеристичан наслов „Импresiја – залазак Сунца“, инспирисан богатим импресионистичким сликарством, коме ће се касније враћати, певајући о Ван Гогу, Анри Матису, Едгару Дегау, Клоду Монеу (после вишедневног боравка у Ермитажу). Напоменимо да је у горе поменутој првотној збирци, средишњи циклус именован као „Звездано неће“.

Поменимо овде и књигу рефлексивних стихова „Светлости земље“ (1992), за коју је узео као мото Ничеов исказ: „Да би се створила звезда, потребно је да по себи постоји хаос“. Ову књигу прате поетички фрагменти штампани на клапни, а у знаку су астропесништва. У тој збирци присутно је певање под насловом „Стварање звезде“².

За Цветковића је „песма небески знак“, који обзнањује својеврсни поредак у бићу васељене, творачку моћ Слова и Речи као логоса и светог звука. У раним, младалачким песмама „Плаветно доба дечаштва“ (1995), настајалим у ђачким данима, овај, тада млади песник и потоњи учени поетичар, сав је окренут небеским и астралним просторима, о чему, поред осталог, сведоче и циклуси „Сребро звезда“ и „Пупак земље“. Бројни стихови у овој књизи су неосимболистички осмишљени и сведоче о упливу Бранка Миљковића, Звездана Јовића и других, на младе ствараоце поникле на југу Србије. Неки од њих најављују будућу „Светлост Земље“, која ће

¹ „Галерије космоса су празне“ у антологији песама о космосу „Космички цвет“, стр. 172.

² „Стварање звезде“ у антологији песама о космосу „Космички цвет“, стр. 91.

затреперити у бићу града под Хисаром, уз обузетост и лирско-интимистичким, рефлексивним и васионским узлетима. У лирско-пејзажистичким назнакама, богатом колориту и динамичној узлебделости, аутор сугерише смисао космичког, али и чулног, у свеprisутном прожимању са етеричним, астралним, прозрачним и неухватљивим. У основи ове лирике су промишљања о непрегледном бескрају васељенског пространства, и бесконачном времену.

Ту је и певанија „Чувидне мисли“ (2000)³. У књизи „Биље од замаме“ (2000),⁴ осмишљеној лирско-интимистичким самопредавањима, истиче се да је песник „оданик свеколике љубави, који се у заносу стварања преобраћа у само биће љубави“. По мишљењу овог песника љубав се поистовећује са самом суштином поезије и њеном духовном објавом. У поменутој књизи, озраченој бранковско-стражиловским, креативно се потврђује космогонијски ерос, нарочито у поеми „Зо-Иберико“, која је инспирисана чаровитим лепотама Шпаније и Алхамбре. Ту се поетски спаја и узајамно вазноси митско, легендарно и чињенично у креативној кореспонденцији, која афирмише љубав према *вечно женском*, воздижући нас ка свенебесном; према женственој чароти и еротској заманности, оличеној у души света, што поетски дограђују имагинативне васељенске визије и плодотворна енергија, која је оплођена идеалним, блаженим и астралним.

Током десетак година рада на приштинском Универзитету, Цветковић је надахнуто уобличио књигу под насловом „Косовијада“ (1997), певајући о драми страдања српског народа на Косову и Метохији. Књига сонета „Косово – икона српства“ (2018) била је замишљена тако што би се са једне стране нашли надахнути искази ректора Универзитета Радивоја Паповића, а са друге стране сонети инспирисани тим, скоро његошевски воздигнутим казивањима, у којима се причује космогонијска визија и патриотски агапе, што је посебно дошло до израза у књизи „О, граде мој“ (2011), коју прати својеврсна поетика завичаја и завичајности. Ту се истиче да је завичај „свеколика духовна баштина, наслеђена веровања, начин посматрања и деловања, фолклор, снажно и подстицајно извориште стваралачког надахнућа“. Делови ове *завичајне антипоеме*, често се рецитију и изговарају у време прославе Дана ослобођења Лесковца.

У видовданској етици и поетици (*Поетичке студије I*) на чијем је трагу, Цветковић студијски осмишљено се исказује највиша мера људске узноситости и непоречног слободарства. Певање је за овог аутора стварање света – међу звезданим световима. То је „прекопута – свет, подсвет

³ „Подругљиви му распознадох крик,/ал' беше чувидни му лик“. Ту песник дословце пише да су песници „духовни сродници по опсегу и дубини судбинских опредељења, по жестини испољења, песмотворним заносима и зрачној самосвојности лирске природе“. - *Књижевно-поетички фрагменти уз Чувидне мисли*, стр. 86.

⁴ „Биљке чија употреба, по народном веровању изазива наклоност“ (*Речник САНУ*).

васељенског, неугасла Светлост Земље⁵. У појединим песмама се разазнаје ширина плаветног бескраја, са мирским уверењем да је твораштво „болна радост ускиптеле земље и небески румено плаветни круг и бездан“, што асоцира на Милоша Црњанског. За Цветковића, великан Лаза Костић је „небесник у плаветном хору завичаја“, а док траје „берба Божјих винограда Срем кандилом сунца сјаји“.

У Николиној распеваној и дубоко личној интимистичкој лирици⁶ скоро да се све пресипа, укршта, преплиће и кипти од небеске симболике („Недохвати“, „Сунчана“ и др.), која се прожима са животним, маштовитим, свакодневним, а сан и јава се ту налазе у космички узлетном и осећајном колоплету.

Овде настојимо да прикажемо Цветковићев аутохтони песнички *вјерују*, у коме је поезија вечна светлост васељене и земље. Он нам лирски открива да је „време да људи – звезде овоземаљског театра“ напусте „сцену“ родне планете и пођу Млечним путем, како „галерије космоса“ не би остале празне. Његове доживљајне визије Сунца, које „окато зенити“ испредајући „златне нити“ будућим свитањима, су „васељенске јатке живота“.

Истакнимо, да Цветковић и аутор овог текста, од 2004. делотворно сарађују на зборницима *Развој астрономије код Срба* у којима Никола од тада публикује разне студијске, поетске, дневничке, мемоарске, аутопоетичке и сличне прилоге. Почео је са студијским разматрањем⁷ антологије „Космички цвет“, указујући на доста богату традицију певања о космосу и на упорно и доследно неговану рубрику „Мало поезије“ у часопису „Васиона“.

На следећој Конференцији Никола је активно укључен у Научни комитет и непосредно сарађује у формирању завршног дела „Зборника IV“: *Књижевност, уметност и астрономија*. При том окупља даровите студенте и сараднике, као што су: Зоран Миладиновић, Љиљана Кљајић Бојковић, Миле Пенков, Миљивоје Павловић, Радован Илић, Предраг Јашовић и други. Посебну пажњу је посветио небеској симболици у поеми „Србија“ Милоша Црњанског, истичући видове суматраистичког и етеристичког, у обимном опусу овог великана српске књижевности, који је заокренуо њене токове. Црњански је у себи живео самосвојну и животворну песничку космогонију, обузет плаветним даљинама, космичким ритмовима, слојевитом и вишезначном симболиком: Сунца, Месеца, звезда и сл. „У песниковој визији

⁵ Књижевно поетички фрагменти уз „Косовијаду“, у књизи „Косовијада“, Матица српска, Нови Сад, 1997, стр. 77.

⁶ „У врту љиљана“, Матица српска, 2000. и „Биље од замаме“, Просвета, 2000.

⁷ Н. Цветковић, *Космичко-поетске и поетичке визије са освртом на „Космички цвет“*, Зборник радова конференције „Развој астрономије код Срба III“, Београд, 2005, стр. 383-394.

Србија је небесница; он у њој зорњачу тражи, а симболика Сунца, Месеца и звезда је скоро свеприсутна“.⁸

У следећем „Зборнику V“ Цветковић објављује више интересантних и подстицајних прилога; у одељку *Култура, друштвене науке и астрономија*, пише о васионско-поетским и симболичким визијама у иконографији српске средњовековне нумизматике.⁹ Најпре указује на знаменитог сликара Миленка Шербана, кога је сусретао у стану Сергија Димитријевића, те даје целовитији поглед на вишеслојну симболику неба и небеских тела. Потом, надахнут студијом аутора овог прилога „Космички мотиви у српској средњовековној нумизматици“,¹⁰ анализира небеско–поетске представе, у разноврсној и богатој иконографији српског средњовековног новчарства; имајући у виду импозантно и по много чему капитално нумизматичко дело Сергија Димитријевића, „једног од зачетника научног приступа у овој области, који, захваљујући појединим уникатним примерцима средњовековног кованог новца, долази до нових и оригиналних открића и сазнања“ (Н. Цветковић).

Вредни пажње су и прилози Николе Цветковића у "Зборнику VI"; у секцији *Култура, друштвене науке и астрономија*. Ту је и наставак његове претходне студије *Космичко-поетске и симболичке визије у иконографији српске средњовековне нумизматике у делу Сергија Димитријевића*.¹¹ У одељку *Књижевност, уметност и астрономија* је Цветковићев напис о космичкој симболици у раним уметничко-документарним фотографијама Сање Цветковић¹² и његов коауторски рад са Мајом Цветковић о космичким визијама Салвадора Далија.¹³ Осим тога, у групи радова *Космичко - инспирација поезије* је Николина анализа космичких мотива и симболике у

⁸ Н. Цветковић, *Космичко у поеми „Србија“ Милоша Црњанског*, Зборник радова конференције „Развој астрономије код Срба IV“, Београд, 2007, стр. 551-560.

⁹ Н. Цветковић, *Космичко-поетске и симболичке визије у иконографији српске средњовековне нумизматике у делу Сергија Димитријевића (фрагменти)*, Зборник радова конференције „Развој астрономије код Срба V“, Београд, 18-22 април 2008, Публ. Астрономског друштва „Руђер Бошковић“, бр. 8, 2009, стр. 481-488.

¹⁰ М. С. Димитријевић, *Космички мотиви у српској средњовековној нумизматици*, Зборник радова конференције „Развој астрономије код Срба IV“, Београд, 22-26 април 2006, Публ. Астрономског друштва „Руђер Бошковић“, бр. 7, 2007, стр. 461-476.

¹¹ Н. Цветковић, *Космичко-поетске и симболичке визије у иконографији српске средњовековне нумизматике у делу Сергија Димитријевића (II)*, Зборник радова конференције „Развој астрономије код Срба VI“, Београд, 22-26 април 2010, Публ. Астрономског друштва „Руђер Бошковић“, бр. 10, 2011, 707-718.

¹² Н. Цветковић и др., *Космичка симболика у раним уметничко-документарним фотографијама Сање Цветковић*, Зборник радова конференције „Развој астрономије код Срба VI“, Београд, бр. 10, 2011, 989-997.

¹³ Маја Цветковић, Н. Цветковић, *Космичке визије Салвадора Далија и савремена уметност*, Зборник радова конференције „Развој астрономије код Срба VI“, Београд, бр. 10, 2011, 961-973.

Певању о мајци Моше Одаловића,¹⁴ и коауторски осврт на стихове учесника поетског скупа "Космички цвет",¹⁵ уз напомену да горе апострофирана синтаagma постаје прихваћени симбол овог низа конференција.

Зборник VII садржи прилог Николе Цветковића о размишљањима, стваралаштву и ликовним представама младог и даровитог уметника Владимира Димитријевића, који понајвише користи графичку технику са колористичким елементима: *Уметник космичко-ликовних визија о стваралаштву инспирацији и узорима*.¹⁶ И у Зборнику VIII је његов коауторски прилог са М. С. Димитријевићем, *Космички цвет поезије*.¹⁷

У Зборнику IX Никола Цветковић је присутан са четири прилога. У секцији *Књижевност, уметност и астрономија* су његови студијски радови *Ликовно–визуелна симболика у значајнијим илустративним прилозима у српском издању Овидијевих Fasti*¹⁸, *Назнаке о космичким појединостима у књизи Миливоја Павловића „Венац од трња за Данила Киша“*¹⁹ и *Сретко Дивљан – небески сликар*²⁰ а у одељку *Космичко инспирација поезије*, опис поетског скупа на Конференцији, *"Космички цвет "поезије II*.²¹

¹⁴ Н. Цветковић, *Космички мотиви и симболика Моша Одаловића у "Певању о мајци"*, Зборник радова конференције „Развој астрономије код Срба VI“, Београд, бр. 10, 2011, 1083-1088.

¹⁵ Н. Цветковић, Т. Јаковљевић, М. Цеклић, Б. Кандић, С. Цветковић, Б. Косовић, Ј. Пераћ, *"Космичкицвет" младости*, Зборник радова конференције „Развој астрономије код Срба VI“, Београд, бр. 10, 2011, 1197-1253.

¹⁶ Н. Цветковић, *Уметник космичко-ликовних визија о стваралаштву инспирацији и узорима*, Зборник радова конференције „Развој астрономије код Срба VII“, Београд, 18-22 април 2012, Публ. Астрономског друштва „Руђер Бошковић“, бр. 13, 2014, 1219-1224.

¹⁷ М. С. Димитријевић, Н. Цветковић, *"Космички цвет" поезије*, Зборник радова конференције „Развој астрономије код Срба VIII“, Београд, 22-26 април 2014, Публ. Астрономског друштва „Руђер Бошковић“, бр. 16, 2016, 767-794.

¹⁸ Н. Цветковић, *Ликовно–визуелна симболика у значајнијим илустративним прилозима у српском издању Овидијевих Fasti*, Зборник радова конференције „Развој астрономије код Срба IX“, Београд, 18-22 април 2017, Публ. Астрономског друштва „Руђер Бошковић“, бр. 17, 2018, 655-663.

¹⁹ Н. Цветковић, *Назнаке о космичким појединостима у књизи Миливоја Павловића „Венац од трња за Данила Киша“*, Зборник радова конференције „Развој астрономије код Срба IX“, Београд, 18-22 април 2017, Публ. Астрономског друштва „Руђер Бошковић“, бр. 17, 2018, 707-717.

²⁰ Н. Цветковић, *Сретко Дивљан – небески сликар*, Зборник радова конференције „Развој астрономије код Срба IX“, Београд, 18-22 април 2017, Публ. Астрономског друштва „Руђер Бошковић“, бр. 17, 2018, 719-725.

²¹ Н. Цветковић, *"Космички цвет "поезије II*, Зборник радова конференције „Развој астрономије код Срба IX“, Београд, 18-22 април 2017, Публ. Астрономског друштва „Руђер Бошковић“, бр. 17, 2018, 791-829.

Зборник, обелодањен после јубиларне, десете конференције, садржи три Николина прилога: *Космички цвет разговора и промишљања*,²² *Сликовно-визуелна симболика у одабраним илустративним прилозима Аратових "Појава" ("Феномена")*,²³ и *Елементи аутопоетике Слободана Ракитића и видови космичког*.²⁴

Овом приликом, у неколико проширених назнака, скрећемо пажњу на основне Цветковићеве преокупације слојевитом небеском симболиком, која је у извесном смислу *родно место* његове лирике, као и на космички осмишљене студијске текстове о виђеним српским песницима, и књигама прожетим небеским и астро-песничким мотивима. На крају представљамо избор из космички надахнуте поезије Николе Цветковића, која је у даљем процесу стварања.

ВАСИОНСКИ ЛИРИЗАМ У ЗБИРКАМА НИКОЛЕ ЦВЕТКОВИЋА

НОМО SAPIENS

I

Закуцаћемо једног дана на врата човечности.

Звезда ће звезду држати у наручју.

Ребро ће се о ребро ослањати.

Венама ће тећи плава музика крви.

ИСТОК ће закуцати ЗАПАДУ на прозор.

И — отвориће се ДАН!

Ветар ће испод пазуха носити плач Хирошима. Младићи ће (ипак) овијати зелене шалове око врата, и осећаће да им је ливада ближа срцу. Биће потребно само да пруже дланове, па ће букети процветати као заборављене радости у њиховом загрљају...

Дечаци ће цртати љубав, и тражити боју да насликају оно што осећају. Настојаће да та боја буде само њихова мисао — а она ипак мора бити само

²² Н. Цветковић, *Космички цвет разговора и промишљања*, Зборник радова конференције „Развој астрономије код Срба Х“, Београд, 22-26 април 2019, Публ. Астрономског друштва „Руђер Бошковић“, бр. 19, 2019, 629-637.

²³ Н. Цветковић, *Сликовно-визуелна симболика у одабраним илустративним прилозима Аратових "Појава" ("Феномена")*, Зборник радова конференције „Развој астрономије код Срба Х“, Београд, 22-26 април 2019, Публ. Астрономског друштва „Руђер Бошковић“, бр. 19, 2019, 653-664.

²⁴ Н. Цветковић, *Елементи аутопоетике Слободана Ракитића и видови космичког*, Зборник радова конференције „Развој астрономије код Срба Х“, Београд, 22-26 април 2019, Публ. Астрономског друштва „Руђер Бошковић“, бр. 19, 2019, 705-717.

пастелно чудна мешавина ЖИВОТА И СМРТИ! Покушаће да подражавају снове тетовиране у очима...

Људи ће онда бити ходочасници Атомијум-меки — зарђалој гробници века.

II

Рука у ноћи тражи своје прсте!

Поглед упућен сунцу — угљенисан се враћа.

Човек испитује пулс човечности.

И каже:

Ви сте ЧОВЕК пуних 66 година. Човечност у вама превазилази сто степени. Једна половина те човечности припада Дантеу — друга Ничеу.

— Заиста, колико сте ви онда ЧОВЕК? Да ли хиљаду и једну вечност — или само један ДАН, једне равнодневнице.

...А само један минут после поноћи кад нас сваки тренутак увлачи под нов зупчаник времена — сва упаљена светла загледаће се у своје очи... Мрак ће слепо зурити у тамну подсвест човекову.

— Зашто само подне има ЗЕНИТ? — питаће тада неки глас сумњивог порекла.

— А зашто Сунца упаљена човековом руком немају свој ЗЕНИТ! — одговориће ЧОВЕК између чијих се речи светионик пали.

Рука непрестано у мраку тражи своје прсте.

Нокти непознатим шакама обећавају верност...

А руке, када то буде неопходно, праметнуће се у — виолински кључ; покрет у — ноту; људскост у — нову мелодију; човек у — ЧОВЕКА!!!

Н. Цветковић, *Све је љубав*, Лесковац, 1979, стр. 67-68.

Поетичка назнака из збирке:

Бавећи се поезијом значајних српских песника (М. Црњански, М. Дединац, Р. Петровић, С. Раичковић, Б. Здравковић и др.), Цветковић је непрестано дограђивао сопствену концепцију поезије, која се темељи на оном бранковском начелу: да песма у себи налази свој начин исказивања и своје законе (стр. 96-97).

У тим раним стиховима, нарочито у песмама у прози, присутна је извесна инстинктивна смелост, па чак и дрскост оног који мало зна, а пуно хоће... Нека врста романтичарске па и неосимболистичке разбарушености, са појединостима усредсређене полуприбраности и делимичне класичне присређености...

СРПСКО СЛОВО

V

Прахом слове расапљена уста
Васионом прхне пламна препелица
Добра нам коб пролећа златоуста
Слово љубве је уклето селица.

Жртвено рађа се из пепела
Напамет сриче сугласнике тмине
Срџбом храни горке пустолине
Под копреном свићу небеска видеља.

Словом прогледало расколно искуство
Широм отворене очи дана
Откровењем хара људско проклетство
У бдењу сумња болна ко рана.

Пророштва несвесна свог послања
Правдиште извор свемира
Источник чедности пре увира
Из недришта бића Српско Слово израња.

Приштина, 10. X 1991.

Н. Цветковић, *Светлост земље*, Београд, 1992, стр. 91.

Поетичка назнака из збирке:

Песма је небесни знак бездушно нарушеног, или складно успостављеног унутрашњег поретка у бићу човека и свемира обзнањеног у Слову (творачка моћ) и Речи (свети звук). Она је истовремено и дух вазнесених и светлост заземљена у просветљеном и посуновраћеном животном, сазнајном, моралном и делатном и реду-нереду... у логосу изван Врховне истине. Песма неизрециво сажима у мисао векова оно што је чини променљивом. Она је супстанција побуњеног језика и мисао победе човештва у невремену (У преклопу на корици, 1992).

М. С. ДИМИТРИЈЕВИЋ

ЈЕДНЕ НОЋИ

I

Оловно сидро немира
Леди талире бљеска
Расплови светло месеца
И мрести икру жеља

Пијанство очију
Стрмином оштрице бриди
Кад страсти утиру
Безбожничко младићство

Муљава светлост
Гаси кикот
Трепавих звезда
И завава месечину

Лопови прстију
Краду сребрне крљушти
Даљина
И раскивају токе свемира

1995.

Н. Цветковић, *Плаветно доба дечаштва*, Београд, 1995, стр. 18.

Поетичка назнака из збирке:

Плаветно доба дечаштва је звездано непце надреалног, сребро звезда неосимболистичког.

Небеска плавет дечаштва је посвећеност жртвована суштинама које ће се обистинити на неком далеком Рту Добре Наде. То је језгриште живота озрачено златном светлошћу сунца што потврђује вољу вечности, надрастајући све појединачно. У њему се плоди и развија нови свет који тек треба да се роди у временском хоризонту будућности.

Плаветно доба дечаштва је у непрекидном сучељавању с небом и са земљом. Тренутак њиховог спајања и прожимања претходи рађању нових мисли, погледа и схватања. А ту већ почиње нови живот стварања. Плаветно изражава ослобађање од овоземаљских стега и супротности и узлет ка астралним просторима када се отварају нови видици који зазивају човека да говори о њима (стр. 138-139).

РОСИЈА

IV

Росијом чарне светлости војују;
Узлет љубави сазда васељену.
Слепа тама наслућује олују,
Осветној покори, вај, посвећену.

Зов самотворке првородно љуби
Ускрснуле зоре од праискони.
На дрво живота слећу голуби
Да се тај суноврати пад отклони.

Са злокобном судбином у завади
Ојача и у вучјем загрљају.
У дослуху с видом обмане трају
Отачество јој заветни свет гради.

Кад јој зрачност обасјање проноси,
Звездокругом тад плаветно трепери.
Свечи са прозрачним сјајем у коси
Цвет су свесловенске душе у вери.

Н. Цветковић, *Росија*, Београд, 2010, стр. 12.

Поетичка назнака из збирке:

Сунце као свевидеће око путовања је синоним за обнову свега створеног, јер открива срце васељене и језгриште интуитивног знања. То унутрашње знање препознаје изворишта непрекидног тока у моменту када суделује у прељуби са временом, доноси озарење виђеног које породи све што би и што ће бити. Поезија путовања се истовети са сунчевим ходом, сликом света и љубављу што зрачно сија божанским моћима (стр. 104).

РОЂАЈ СУНЦА

I

У крви нашој рођај сунца
То злате се дани златорани.
Бела тица тицаше

У крви то праскозорје лупа
На јутарње окно вида.
Бело млеко пушташе

М. С. ДИМИТРИЈЕВИЋ

У крви то пресвлаче се дани
Плам засјаки руменито.
Растоком точи

У крви излети нешто као тица
Крилнички окрилати враж.
Дрен удрени да корени

Док теку улице распутнице
Радост пали жеравице
Сунце одзвуком ливади

У крви гороцвати време
Видооке виле самовиле
У својој сени присени

У крви нашој рођај сунца
То злате се дани златорани.

Н. Цветковић, *О, граде мој – Завичајна антипоема*, Свет књиге,
Београд, 2011, стр. 80.

Поетичка назнака из збирке:

Завичај се не бира, већ смо ми ту судбински изабрани местом и чином рођења. Духовни и интелектуални завичај и песничка завичајност се бира нагонски и интуитивно, свесно или полусвесно.

Завичајна песма и антипесма је етика и поетика песника, смисао опстанка, а музика сфера света – небеска слика и вера у опстајање (стр. 85).

СВЕТОСАВЉЕ - ДУХОВНО НАСЛЕЂЕ

IV

Кад син у оцу светогорјем задани
Над земним чарају небеске урвине.
Свесловенски мудро и на српској страни
Они род ваздижу док зора не сине.

Свети Сава - крст и крстац изабрани,
Владства исцелитељ, духовник црквине,
Измиритељ што учевним душе храни
И све Србље до окатости узвине.

Живописе ћирилицом потписује;
Световном послању небеса широка,
Пој у молитвама распева славује.

Кући насред друма видеља разрока
И жртвовано васељенски векује:
Србљи Исток Запада - Запад Истока.

Н. Цветковић, *Косово – икона српства – сонети*, Београд, 2018, стр. 10.

Поетичка назнака:

Са Немањићима и Светосављем што слуги историју васцелог народа, Вишњићем видовитим и у препотопском тавнилу – искорачили смо из невидела. Са нашом величанском епиком бескрај је у нама и над нама.

Српски народ и бићем и духом живи у песми. Управља се према примерима из своје епике и видовданске етике, којој је у великој мери окренут и предан... Своју несрећну судбину, зао удес и страдање – што је понекад сиње море без обала – везује за поезију и Косово... Жртвујући се, вођен својом судбином, он ствара поезију у којој се не посвећује, него најчешће трагично живи. *Фрагмент из Косовијаде* (стр. 78-79).

РИЈЕКА – СПЛИТ

Најзад пун Месец невестињске прозрачности
Броди свислом распучином залеглог неба
На меденом месецу привенчаних различности
У заневиделости за бродолом страсних танколововића

Прва ноћ на лађи с Луном преко коврцавог морја
Ка стукнутим обалама исконских огњила
Док замишљеним краком шестаре неразуми
И дописују дуговрати лук преспојиве пустовоље

Путујући остављамо клете опречине у пламу
И кружимо браздама јединственог незнавењства
Са сестринским оклапинама у жарком међуделовању
Голотно жмирећи сплетљивим ћудоређем

И постојани Месец шврљасто усцакли јеткозарјем
Белим прахом преко светле оплазине
Раскрошњане пучине у самоодрицању
Изнад таласавих жеђовија журикавог песка

Пловећи натрчице враћамо окаљке прижмуруни
Држећи за мали прст марљиве надоклине
У рашчворинама лакомо клицаве сладострасти
И вилинског успења над ждеравим баскијањем

Магичне љубавности худо младеначки намигују
Из нечег у врело свашта швељавим огледањем
Црвена зенит боја бојажљиво гори очи
Белбела чистота неверства и крвило страсти...

Н. Цветковић, *Свадебно завенчање (Путописна поема)*, Београд, 2019, стр. 35.

Поетичка назнака из књиге о МСД I²⁵ – Поезија и поетика путовања:

Поезија и поетика путовања сажимају у себи изворишта живота и основа су за креативно продужавање у времену и простору где се осмишљава нова димензија људског постојања.

Путовање је разборито уобличено духовно сликарство што додирује метафизичке видове бескраја и чини да доживљено и виђено дођу до чулно смисаоне појавности.

Путовање и поезија су размах духа опијен росом понадања, али и откривање истина у свечаној одори китњастих лирских визија, заогрнутих плаштом омамљивих даљина (стр. 295).

1.

Васудње памћење све пронесе
Орлушина век народ вијори.
Време затаји кобне удесе,
Појком загубљене у покори...
Шта се у том боју чудом збило
И гласници неба изумили?
Земљопојки поломљено крило,
Јауковке у меканој свили.

Сад у котловару све што јесте,
Стварно се у варку заодева.
Ближњи не виде даље од кресте;
Чује се јетка цвилба крајева.
Обневиди срџбом све далеко
Засењује отворене очи.
Јадиша себи у уста скочи
Збило се што усудни прореко.

²⁵ Н. Цветковић, *Астроном, песник, друмовник - Милан С. Димитријевић*, Београд, 2015, стр. 235.

Исходишно кад колевка спаја
Јединике невидно обзнани.
Жртвовању рода нема краја.
Похаре – голоруки мегдани
Грчевитим расколом ницања
Снепуто непоречним сагори
Јалове се нетрагом сазнања
Тад у најдубљој чеоној бори.

Н. Цветковић, *Косовијада*, Матица Српска, Нови Сад, 1997, стр. 7.

Поетичка назнака из збирке:

Поезија осветљава и животвори звезде учећи их да себи буду јасне.

Поезија је астрална светлост људског постојања, благословена енергија живота која, и када је мрачна, упитомљује невидело и не допушта тавнилу да освоји свет.

Поезија је чарна Светлост Земље која непосредно долази из васељене, зрачи из времена са којим је у вечном загрљају. Она меша пепео бивших дана са космичким изласком звезде који се вазда догађа са Сунцем (стр. 81).

У ВРТУ ЉИЉАНА

Како васкрснути још једну ноћ белу,
Што невино звезде у паперје роји?
Зри ти једру воће у здрављу и телу
И те трешње неба – завичаји моји.

Да ли чуваш срећну дружбу у зениту?
Ил' распредаш пређу ветром покидану?
Да ли мамиш црну зору оку скриту?
Кад распета хтења озлеђују рану.

Живим песму исцељењем наопаку,
Брижан да те лето крви не заведе;
Вазвек да те гледам у небеском зраку
Ласте мога југа јатом нек те следе.

Ватришта у крви помамно ти горе,
Тихим ходом моћна у вечност ћеш право.
Од девет свитања котрижна си траво,
Замркла мрачице градиш зрачне дворе.

Н. Цветковић, *У врту љиљана*, Матица Српска, Нови Сад
и Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2000, стр. 83.

Поетичка назнака из збирке:

Поезија која је живот све више постаје искуство поезије. То искуство поезије је и свест о песми као изразу укупних духовно-сазнајних, емотивних, моралних представа које се оглашавају тако да се не могу потпуно разјаснити разумом... Живот који је поезија има услова да проживљено учини универзалним.

У стиховима се понекад догађа поистовећење бића љубави са суштаством певања. То бива када се сустекну богатство душе у зрелом телу, у бременитој мисли, разуђеном хтењу – у једном трену који је вечност љубави.

Лирско „Ја“ је упоришна тачка постојања и опстајања. Тако бива чак и онда када немамо јасне представе. Притајена свест о лирском „Ја“ кретала се испрва по извесној нагонској линији, по црти унутрашњег императива... (стр. 96-97).

БИЉЕ ОД ЗАМАМЕ

IV

До у бескрај себе путовати!
Висине мами даљина света.
Кад беспуће кораке позлати,
Заносна је стрмоглавост лета.

Кад се на обзору закрвави
Жедно сунце ваља угасити.
Замукне непокој зрачне нити,
А у горкој жудњи мир варави.

Варком се пада на ниске гране,
На дно зебње студом огољене.
Несванућа севом болно ране,
Вазносећи душу васељене.

Н. Цветковић, *Биље од замале*, Просвета, Београд, 2000, стр. 7.

Поетичка назнака из збирке:

Песник је оданик свеколике љубави, који се у заносу стварања преобраћа у само биће љубави. Доживљај љубави се код њега поистовећује са самом суштином поезије и њеном духовном објавом.

Љубав упућује читаву егзистенцију да се оствари у бићу где је средиште духовног живота. Она је плодотворна основа и супстанца човека која се односи на постојање што обухвата собом суштину, као и на креативна

својства бића. Љубав као таква омогућује свеживотни континуитет, али и унутрашње продужавање и повезаност духовне васељене. То трајање је један од услова животног продужавања, самоостваривања, упоредног и делотворног опстајања у проналажењу себе у другима.

Доживљај Шпаније, иберијска виђења, и ЗО као Песма Лепоте – отварају су нове путеве и могућности у исказивању песме заједно са разлогом певања, који је налазио свој начин исказивања, повод песничком систему и закону, узрок мери и несамерљивости.

Истински разлози лирско интимистичком појењу су вазда у животу. А неки од њих се налазе и у писмима ЗО. Заједно са покушајем да се делови тих писама преобрате у „коментар разлога“ Песми (стр. 72, 75-76, 78).

НЕДОЛЕТ ПОЉЕ

Зија бездно испод неба,
Обести лају на звезде.
Одасвуд лоша срећа вреба
Док утваре крилато језде.

Горе високо, а доле тврдо,
Узлетом се најдубље пада.
Обећају ли му златно брдо
Затитра као зора млада.

Кад загрме бездане дубине,
Страх и богове створи.
Недолетна светлост се вине
И језди ка чарној гори.

Муња се с громом заиграва,
Притајени огањ плане.
У блеску земна страва
Пала на ниске гране.

Н. Цветковић, *Чувидне мисли*, Завод за уџбенике и наставна средства,
Београд, 2000, стр. 28.

Поетичка назнака из збирке:

Песници су духовни сродници по опсегу и дубини судбинских опредељења, по жестини испољавања, песмотворним заносима и зрачној самосвојности лирске природе. Предодређени да дају нови смер и замах стваралаштву и чувидном мишљењу, узрастајући ка небеском отачеству, они вигоре нове поетске садржаје који су разрешавали мистерију поезије и песничког живљења...

Остајући на размеђи срца и разума, песници се смело догласавају са долазећим; они врачарским чарима заводе, чувидним мудријаштвом зазивају, ненадним плене и збуњују, неразборитим побуђују и победно надтрајавају. Ношени силином надахнућа, трагачким немиром и непокојем, креативним опредељењима за ново – прекретнички заснивају животворне процесе у духовности народа... (стр. 86-87).

СТУДЕНТСКО ПИСМО МАЈЦИ
(Одломак)

О небо
Бићемо ортаци у маштању
Ти ћеш думати Вечност
А ја ћу умовати Дане
Прелиставати годишња доба
И на сваком опалом листу
Уписаћу по један црвеножут сан
Белбелушити источни северојужни
Један људски гиздав

А онда два узана
Штапића пута
Неједнаке дужине
Сакрићемо
 У руке (ја иза обронака)
 У руке (ти иза облака)
Па коме већи – томе небеса

Прокоцкам ли Млечни пут
Обећавам туђинујући
Крвовима нећу скидати главе
Селицама нећу мрежити путе...
Старопутино
Шта ћу са угашеним планетама
За њих можда овај једини цеп
Непрогорен од пикаваца свакидашњице
Ако ти се не свиђа
Дај им своје пазухо

Ругаш ми се небосежностима
Ругам ти се појањем о љубави
У сапостојању

Н. Цветковић, *Антипесме*, Београд, 2021.

Поетичка назнака из збирке:

Младачачке антипесме, у поетичком смислу, садрже у себи полусвесну аутокритику о мањкавости традиционално одређујућих видова неких поетских и теоријских артефаката.

Увек када се употребљава префикс анти (на пример антипесма,²⁶ антироман, антидрама и сл.) сусрећемо се са појавама које имају критички карактер оријентисан на ревизију основа традиције, формације, парадигме која се налази у позицији антијевства.

Антипесме у поетичко-естетичком смислу су једна врста критике и самокритичког става о непостојању уобичајених аспеката поетских артефаката као уметничког дела. Песничко дело није спецификовано најбитнијим својствима уметности, већ контекстуално.

Средишње питање поетике *Антипесама* је аутокритичко испољавање вишезначности и полифониčnosti песнички алтернативне уметности, њених теоријских основа и поетике у неухватљивој и недореченој магновености, уз пунију аутономију у односу на већ постојеће.

УДВОЈЕНО ОЧИТОВАЊЕ

Зазорило на благовесним дечјим цртежима
 Сунце пипцима очински сјајки напремасе
 Са доброжелним крестима љупког Јутра
 Обредном објавом расплови земљу
 Што гривнасто опрљена рађа спас
 Шашољавим подневом наду обистини
 А с вечери слезасте сенке уземљи стојећи
 Горско око удвојено у очитовању свеума
 С бистром росуљом ројава поднебље сасу
 Док за петама кришом шапуће повијанац
 Наврамећи у разјармљени привид Раја

Ране -50-те

Н. Цветковић, *Лирско ђаковање*, ,
 Београд, 2021, стр. 127-129.

²⁶ М. Дединац, *Јавна птица (1926); Један човек на прозору (1937)*. – Н. Цветковић, *Поетика Милана Дединца*, Београд, 1993, стр. 52-54, и 67-68 и др.

Поетичка назнака из збирке:

Књига је већ давно била написана, сада је само *п р е п и с у ј е м*, са обухватнијим и целовитијим разумевањем *Поезије*.

Не треба олако одбацити и „гасити“ песничку искру севнулу у младости, што се иначе доста често догађа из различитих разлога; јер она носи потенцијал и духовну снагу кратковеког препорађања сопствених видика. Младачки наивна, можда и незрела остварења, у искричавом севу, садрже у себи невидљиву снагу и моћ самосвојног обликотворног исказивања света и особених, испрва неуочљивих естетских представа. У то сам се уверио више пута када сам мислио о прамичастом диму и неухватљивим маглинама младости, у раним и најранијим стиховима, који су се после обасјали сопственом унутрашњом ватром и неком врстом појавне и подстицајне енергије.

Одрађујем поједине песме у пуној слободи разулареног духа и дематеријализованог „ја“, уз повремене клецавости и сустајања; напајам их бујичаво изливним крвоточинама нових животно-поетичких начела и подмлађивачки осиленог редакторског сазнања и искуства.

У другом радном захвату преиспитујем колико те песме жеђују (као бунар жеђаник), па их онда напајам соларним дашком галаксија, које ми измичу у црвенилу бљеска.

ЗВЕЗДОПОКЛОНСТВО ПОД БРЕЖЈЕМ СВЕТА

Осунчано
Под брежјем света
Двори самотвори звездорани
И змијско кладенче
Подбило некретницу
Дуњо дуњо ле.

Под шапама неба
Све овчице калушице
Крепке сржи

Марга дере
Првороге јарце
Без одеће облачја

Беда опада лажитраве
Кожу на рогожу бере звездозарје
Руке без васионског одручења

Виторогом кожу деру
На рогожу бере
Црно изројење рупа

Распаране обојке даљина
Бере неокоштала месечина
Бестопално под канцом висина

Пророчанство добротвори
Свепостижна надолажења
У охолости небодерних дубина

Богонадахнути у васељенском хору
Надахнути вештином метеорског усхита
Давно пре испиљења из небодарја

Н. Цветковић, *Стиховано растковање*, Београд, 2021.

Поетичка назнака из збирке:

У младалачко доба стално сам уходио себе и на нишану држао своја осећања, којима се нисам препуштао спонтано, већ их непрестано потказивачки „контролисао“, записујући све од реда... Држећи себе на нишану – пуцао сам у своју душу из свих бојевих оруђа и нисам водио рачуна шта ће са тим бити, хоће ли се све распасти, раздешити. Важно ми је било да достигнем неки виши степен свести, да домашим дубљу мисао, да ослободим дух, оснажим поетски израз.

И то без обзира на жртве и саможртвовање. У силној тежњи да ослободим и развигорим свој дух и духовност, нисам запажао да је он ипак строго контролисан и непрестано на нишану...

Сликаство Марка Шагала ми помаже да артикулишем понешто од унутрашњег света и порива своје ране поезије, њене метафорике, разривања сензација према скромним сазнањима и представама елемената импресионистичке чулности, ослоњене на личну интуицију.

ВУКОЉИ ОКОВРАТНИК

Очовечено небо у смерности
Суче наранцасти примрак
Оковратник вукоље стеже подбрежје
Чанколизо чељаде чучи – сучи
Самотно исповеда пуствовољу Запада
Сундају га развршине ревности
Спас несојно оклева
Предочује брзоумо покајање

12. VII 1958.

Н. Цветковић, *Бруцошко раздање*, Београд, 2021.

Поетичка назнака из збирке:

У гимназијским данима, расвитом су освитали почетнички стихови, на страховно беличастом папиру; заједно са њиховим првосвитањем, засветлело је у свести нешто незнано, магично, а замамно. С временом полако се списатељски раздањивало, са скоро сваким сунцодарјем.

После, у голобрадим бруцошким данима, на универзитету, притицале су бруцошки туђаве певаније и писаније. Као новајлија, уз уобичајене повремене поруге, сарађивао сам и објављивао различите текстове углавном у локалној и другој штампи и периодици. То је било истинско **Бруцошко раздање**, које је, међу нама младима, понајвише разазнавао изузетно даровит Мило Глигоријевић, потоњи романописац, приповедач, публициста и велеуредник НИИ-а.

*
* *

Збирке песама посложене у фасциклама, са одређеним и именованим циклусима, прва радна верзија:

Никола Цветковић, *Љубавни насан – вражији расан* (фасцикла бр. 5).

Циклус 1: *Љубавни насан – вражији расан*; песме I-VI (стихови настајали 70/80-тих година до 1993; читко преписани маја 2019. оформљено за дигитализацију). Циклус 2: *Горљиве сладости, 1980/81*. Циклус 3: *Недоходи*; (започето, за преписивање шест-седам песама); Циклус 4: *Човек пао с неба*; (само три песме за додавање и преписивање). Циклус 5: *Расковничко појање* (1992) (седам преписаних песама); Циклус 6: *Лирски одсеви (слободни стих)*; (четири песме); *Поетички фрагменти*.

Никола Цветковић, *Рујаво зрење* (фасцикла бр. 6) настале 80-тих и 90-тих година; римоване, за дораду.

Циклус 1: *Одлевање у речи*; песме I-VI. Циклус 2: *Свему има време*, песме I-VIII; *Сила сазнања* песме I-IV; *Пегави смисао* песме I-III; *Путеви Господњи* песме I-III; Циклус 3: *Жена у цвету* (1986); песме I-VI; *Певање о љубави*, песме I-III. Циклус 4: *Миленијанум*, песме I-IX; Циклус 5: *Космички плам*, песме I-VI. Циклус 6: *Смирајности*, песме I-XIII (преписане и римоване). Циклус 7: *Путешествене*, песме I-VIII (преписане). Циклус 8: *Страдање на рате*, песме I-IX.

Никола Цветковић, *Човече мој или нови живот стварања* (фасцикла бр. 7). (дигитализовано песама I-XLVIII)

Никола Цветковић, *Змајогорчев огањ* – књига сонета (фасцикла бр. 8). Певање о *Речи* (I-X); муњи (I-X); мраку (I-X); води (I-X); глави (I-X); цвету (I-X); сонети о мору, са различитим насловима – дигитализована!

Никола Цветковић, *Нове и новије певаније (2001-2015)*; (фасцикла бр. 9).

Циклус 1: *За покој липа или косовска носталгија (фебруар 2002)*, делимично дигитализовано (Александра). Циклус 2: *Бомбардан (2001-2002)*.

Циклус 3: *Болничко лековање душе* (2003). Циклус 4: *Записи о смрти* (2007-2008) (Канцерозно пролеће; Записи о болу и дневничке недоумице и др.).

Никола Цветковић, *Поетско-медитативни настели* (фасцикла бр. 10). (Од *Пастелне поеме* преко циклуса *Време будуће*; *Брегоказа*; *Доба умног смираја*; *Прозно-поетски записи из Русије*; *Плаветно доба пастелно-прозних певанија*; *Бокоморје до Хварских минијатура*.)

Никола Цветковић, *Лабудов пој* (*Нове и најновије интимистичке песме*) (фасцикла бр. 11) (за организовање, дотеривање, компоновање и део за дигитализацију).

Никола Цветковић, *Најновије певаније* (2010-2017-2020) (фасцикла бр. 12).

Циклус 1: *Песниковање, Зар: Трудобус надахнуће, Недоречена судба*.
 Циклус 2: *Одсев времена; Антипесма у старом руху, Недорек, Човек је крпа, Прозазност, Обезнањени живот, Свељубав, Искогна се мољ песма, Ех nihil, На повратку из Боке, Часовник живота откуцава, Јутро рађање – подневом зрење – рујаво угаснуће, Живот је радост*.
 Циклус 3: *Бокоморје III*.
 Циклус 4: *Синови и љубав*.
 Циклус 5: *Интимистичке песме*.
 Циклус 6: *Симболо-неосигнализам*.

CELESTIAL LYRICS IN THE POETRY OF NIKOLA CVETKOVIĆ

The celestial motifs in the poetry of Nikola Cvetković and his creative participation in numerous proceedings (III-XI) of the conference *Development of Astronomy among Serbs* are noticed and poetologically considered, including several studies, which mainly deal with cosmic themes, motifs and symbolism. At the end, a selection of Cvetković's verses from 16 collections of poetry, irradiated with heavenly inspiration is enclosed. It can, to some extent, create an idea of the scope and opus of this insufficiently affirmed poet. The verses are accompanied by poetological fragments derived from the being of the author's singing, as well as from a study opus dedicated to -theoretical, poetic and autopoetic themes.

Key words: Nikola Cvetković, celestial motifs, astronomy in culture, cosmo-symbolism, linguistic-lexical idioms, contemporary poetry